

GÖNDERİM VE ÇIKARIM

Gönderim, bir konuşucunun dilsel biçimler kullanarak dinleyicinin herhangi bir şeyi tanımlayabilmesini sağlayan bir eylemdir.

Bu tanımda dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta, gönderimin dilsel birimler tarafından değil, konuşucularca yapılan bir eylem olduğudur.

Gönderimde bulunmayı sağlayan dilsel biçimler ise, hepsi de adcıl nitelikli olan **gönderimsel anlatımlar**'dır (referring expressions).

Gönderimsel Anlatımlar:

özel adlar:	Ali, Serap, Kemal Tahir, Ankara, Avrupa vb.
belirli AÖ'ler:	Ali'nin kitabı, bu kitap, the book, " <u>Kitap</u> çok heyecanlı"
belirsiz AÖ'ler:	bir kitap, "Ali <u>kitap</u> okuyor", harika bir kitap

Bunlardan herhangi birinin kullanımı, büyük oranda, konuşucunun, dinleyicisinin gönderimde bulunduğu şeylerle ilgili bilgisi hakkındaki varsayımlarına dayanmaktadır.

- (1) a. Kütüphaneden kitabı aldın mı?
b. Kütüphaneden kitap aldın mı?

(1)a'daki konuşucunun varsayımı: dinleyici, hangi kitaptan söz ettiğini bilmektedir

(1)b'deki konuşucunun varsayımı: ortak olarak binen bir kitap yoktur; hatta denilebilir ki, burada söz konusu olan bir kitap değil, 'kitap alma' eylemidir (bu anlamda, 'kitap' adöbeği gönderimsizdir).

Karşılıklı konuşmada, "Şunu al", "Ona bak!" gibi gösterimsel anlatımlar başarılı bir gönderim için yeterli olabilir; ancak gönderim yapılan birimi tanımlamanın daha zor olduğu durumlarda, daha karmaşık AÖ'lerin kullanılması gerekmektedir: ör. "O komik şapkalı yabancı kadını anımsıyor musun?"

Öyleyse, gönderim konuşucunun dil kullanım amaçları (örneğin, bir şeyi belirlemek, işaret etmek) ve inançları (örneğin, dinleyicinin söz konusu şeyi bilip bilmediği) ile doğrudan bağlantılıdır. Dinleyicinin görevi ise, konuşucunun gönderimlerini anlamak, diğer bir deyişle **çıkarmaktır**. Bu anlamda gönderim, konuşucu ve dinleyicinin ortaklaşa katıldıkları, çift yönlü bir eylemdir.

Gönderimin konuşucu ve dinleyici tarafından ortaklaşa gerçekleştirilen bir eylem olması nedeniyle, bir dilsel anlatımın gönderimsel olabilmesi için, gönderimde bulunulan varlık/şeyin tam ve doğru olarak adlandırılması gerekmez.

- (2) Bana şu zımbırtıyı versene. (Bağlam yardımıyla, gönderge çoğu zaman anlaşılabilir)

Gönderim olgusunu ilgilendiren etkenler bağlamsaldır: konuşucu, dinleyici, ortak bilgi, ortak bilgiye ilişkin varsayımlar, fiziksel bağlam vb. Bu nedenle, gönderim kullanımsaldır (ya da kullanımsal bilgi, gönderimin önemli bir parçasıdır)

AÖ'LERİN GÖNDERİMSEL VE NİTELEYİCİ KULLANIMLARI:

Tüm gönderimsel birimlerin fiziksel olarak tanımlanabilen göndermeleri yoktur.

- (3) a. Seni bekleyen bir adam var. (gönderge 'var')
b. O çok parası olan bir kadınla evlenmek istiyor. (göndergenin 'varlığı' varsayılıyor)
c. Üç metrelik bir basketbolcu bulmayı çok isterdik doğrusu. (gönderge 'yok')

Gönderimsel Kullanım: Konuşucunun zihninde belirli bir gönderge bulunmaktadır

Niteleyici Kullanım: Konuşucunun zihninde belirli bir gönderge bulunmamakta, yalnızca varsayılmaktadır:

- (4) a. Katil şu tarafa doğru kaçtı. [+gönderimsel]
b. Katil buralarda olmalı. [+gönderimsel], [+niteleyici]

Gönderimsel ve niteleyici kullanımlar, belirsiz AÖ'lerle olduğu gibi (ör. (3)), belirli AÖ'lerle de olasıdır (ör. (4)). Bu ikisi arasındaki fark, büyük oranda konuşucunun gönderge ile ilgili varsayımlarına dayanmaktadır. Dolayısıyla, bu ayrım bütünüyle anlambilimsel olmaktan çok kullanımsaldır.

ADLAR VE GÖNDERGELER:

Genellikle, özel adların belirli, özgül kişilere gönderimde bulunduğu düşünülmektedir. Bu, günlük dilsel deneyimimizin sonucu olarak, dilsel topluluğun üyelerince paylaşılan bir uzlaşımdır. Ancak, gerçekte, özel adlar kişilere değil bunlarla ilgili nesnelere, nesnelere anlatmak için kullanılan belirli AÖ'ler de kişilere gönderimde bulunmak için kullanılabilir:

- (5) A. Senin Chomsky'yi bu akşam bana versene.
B. Tamam, raftan al.
(6) A. Where's the cheese sandwich sitting?
B. He's over there by the window. (Yule, 1996)

Öyleyse, gönderimsel birimlerle göndergeler arasında bir **kullanımsal bağ** var demektir. Bu kullanımsal bağ, örneğin 'Brezilya' AÖ'sünün aşağıdaki örneklerdeki gönderiminin farklı yorumlamalarını açıklamaktadır:

- (7) A. Brezilya Dünya Kupası'nı kazandı. (Brezilya: futbol takımı)
B. Brezilya kahve üretimini durdurdu. (Brezilya: hükümet)

DİL-İÇİ BAĞLAMIN ROLÜ:

Gönderimin yalnızca gönderimsel anlatımların çözümlenmesi ile gerçekleştiğini düşünmek yanlıştır. Buraya kadar verilen örnekler, **dil-İÇİ bağlamın** (co-text) gönderim olgusundaki önemini ortaya koymaktadır.

